

Psykologprofesjonens førstemenn

Elisabeth Backe-Hansen

Rita Bast-Pettersen

Kirsten Benum

Haldis Hjort

Privat praksis/SINTEF Helse, Oslo

Rigmor Mogård

Inger Nyman

Anne-Kristine Schanke

Ruth Toverud

Alle fotografiene er tatt av Espen Røst S. Han er utdannet fotojournalist og arbeider for en rekke aviser og tidsskrifter, blant annet Dagbladet. Han fikk andreprisen i Årets bilde 2002, i klassen Dokumentar i Norge.

For snart fire år siden utga Tidsskriftet (09/00) et temanummer kalt «Kvinnelige pionérer i norsk psykologi». Vi som redigerte det, syntes det var viktig mens det ennå var tid å intervju noen av første generasjons kvinnelige psykologer, som var med på å brøye veien for dette rare nye yrket i den første etterkrigstiden. Intervjuene ble lest av mange kolleger. Eldre mennesker er et stort og uuttømmelig reservoar av kunnskap, kultur og nærhistorie. Derfor ønsket vi å utnytte tiden – spørre før det er for sent!

Så ble vi bedt av redaktøren om å intervju elder mannlige kolleger ut fra samme idé som ble fulgt overfor kvinnene. Vi tok oppdraget med glede. Arbeidet med å velge våre informanter endte med et utvalg på ni: Kolbjørn Aspaas, Rolf Grønseth, Bjørn Killingmo, Hallgrim Kløve, Einar Moe, Ragnar Rommetveit, Per Saugstad, Jan Smedslund og Gerdt Henrik Vedeler. Vår tanke om å nå dem i tide ble understreket av at Rolf Grønseth døde sommeren 2003. Utvelgelsen ble preget av vårt eget forhold til dem; de fleste hadde vært lærere for noen av oss under eller etter vår egen studietid. Vi forsøkte også å følge et utvalgsriterium om at de skulle representere forskjellige områder av psykologifaget. Men vi tok ikke mål av oss til å velge ut fra «objektive» utvalgsriterier. Andre ville kanskje prioritert annerledes.

Utvalget representerer en generasjon psykologer som ble foregangsmenn i norsk psykologi. De var dels i pakt med sin tid, dels i kontrovers med tidsånden. Mer enn av alderstegn var de fleste preget av ivalitet, arbeidsevne og arbeidsglede, eller av akseptering av alderdommens helseproblemer.

Vi har vært interessert i deres egne historier om veien mot det nye studiet i psykologi. Hva var deres bakgrunn og hvilke forventninger hadde de med seg fra miljøet de kom fra? Hva så de for seg som mulig og hva ble annerledes enn de hadde tenkt? Var det et sjansespill eller et trygt valg ved at de hadde en utdanning å falle tilbake på?

Entreprenørånd og initiativ

De ni ble født i tiden fra 1916 til 1929. De vokste opp i mellomkrigstiden, alle i forholdsvis gode økonomiske og kulturelle kår. Nesten alle hadde en utdannelse, helt eller delvis fullført, innen de begynte på psykologistudiet. Tre inspiratorer går igjen i flere av intervjuene: Arvid Aas, Harald Schjelderup og Nic Waal. Flere beskriver hvordan tilfeldigheter kom til å spille en rolle i forhold til at de valgte psykologi: Et foredrag med et psykologisk tema, en studiegruppe i konfirmasjonstiden, en vandring over universitetsplassen, et møte med en eldre student som sa noe som tente nysgjerrigheten hos den unge mannen. Kombinasjonen av intellektuell nyfikenhet og evne til å gripe sjanser skapte muligheter til å ta fatt på dette yrkesmessig usikre framtidsprosjektet som et psykologistudium den gangen måtte fortone seg som. Det nystartete Psykologisk institutt under ledelse av Harald Schjelderup virket tiltrekkende på mange som ikke fant de etablerte studieretningene tilfredsstillende. Jus, medisin, arkitektur, ingeniør- og handelsstudier var alternativer som våre informanter hadde vurdert. Dette var studieretningene som var attraktive for mange mannlige studenter med lignende bakgrunn.

Psykologistudiene deres ble gjennomført i tiden 1946 til 1958. Studiestarten ble forskjøvet på grunn av krigen. De fleste ble advart om usikre arbeidsutsikter etter endt studietid. Advarslene kom også fra lærere på instituttet. Det bidro kanskje til å forsterke entreprenørånd og initiativ: Noen oppsøkte mulige arbeidssteder og ba om å få jobb, andre forbedret sine karrieremuligheter ved videregående studier og PhD ved amerikanske universiteter.

Våre mannlige kolleger representerer et spenn av interesser mellom anvendt psykologi, teoriutvikling og forskning. Deres studietid var preget av mangel på lærebøker og for noen av dem en klar bevissthet om at de ville bidra til dette fagets teoretiske utvikling – de måtte selv skrive lærebøkene som manglet. De plasserte seg selv og psykologien inn i inntil da nye sammenhenger: Psykisk helsevern, nevrologi, personaladministrasjon og forskning. Disse miljøene bidro både til vekstvilkår og kanskje optimal motstand for en ny, ung yrkesgruppe. Våre intervjuobjekter kom til å gi verdifulle bidrag til utviklingen av nevropsykologi, familierapi, psykoanalyse, nyskapende teori innen sosialpsykologi, kognitiv psykologi og vitenskapsteori, samt videreutdanning av alle faggruppene innen klinisk arbeid med barn og unge. Andre har bidratt til videreutviklingen av Norsk Psykologforening.

De måtte selv skrive lærebøkene som manglet

To norske fagmiljøer går igjen i flere av beretningene: Nic Waals institutt og Institutt for samfunnsforskning. Det ene var en pionerinstitution preget av faglig og politisk radikalisme og kreativitet med inspirasjon fra sentraleuropeisk klinisk psykologi. Det andre et sted for systematisk sosialpsykologisk empiri og teoriutvikling i samarbeid med de andre, nye samfunnsfagene, kanskje mer inspirert av den amerikanske etterkrigstidens sosialvitenskap. Begge steder ga rom og arbeid for nyutdannete psykologer med ekspansjonstrang og utviklingsmuligheter. En av de vi intervjuet, Einar Moe, kom selv til å lede og prege sin institusjons faglige og pedagogiske utvikling i en årrekke.

Tidsånden preget også deres private liv. Alle er fedre, og deres rolle som oppdragere ble influert av datidens barnpsykologi. Flere gjorde systematiske og skjematiske registreringer av sine første barns utvikling første leveåret. Én var alenefar en tid etter skilsmisse. De beskriver seg som gode og omsorgsfulle fedre, inspirert av «den nye tids» ideer om barn, og var motstandere av streng oppdragelse, overdreven grensesetting og pottetrening. De hadde en likestillingsideologi, men også oppegående koner som kanskje tok større ansvar for hjemmet enn dem. Noen opplevde stormkast i

livet, men først og fremst ser de seg som privilegerte mennesker med stor grad av stabilitet og med et støttende miljø rundt seg.

Hvordan ble de så faglig toneangivende? Har det noe med de problemstillinger og interessefelter de valgte seg, eller hadde de «særlige begavelser», en egnethet til å forvalte psykologiens utfordringer den gang? Var tiden inne for den anvendte psykologi, for en yrkesrolle for psykologer, for nyskaping av arbeidsplasser, for å ta fatt på uløste oppgaver der det trengtes psykologiske begreper og ferdigheter? Slik man også kan tenke om fremtiden. Vi lar en av intervjuobjektene, Gerdt Henrik Vedeler, komme til orde: «Vår virksomhet og vårt fag har truffet historien. Omvendt er det like sant at vi er barn av vår tid. Vårt fag, slik vi kjenner det, kunne ikke eksistert for hundre år siden. Om hundre år vil psykologi, slik vi kjenner faget, kanskje ikke eksistere».

Professor Harald K. Schjelderup tegnet under forelesning i 1948 av stud med. Rolf Gärtner. Tegningen har aldri tidligere vært publisert.

Tegneren har villet gi et inntrykk av Schjelderups intensitet og kroppsholdning under forelesningen. Flere av pionérene som intervjues i dette nummeret forteller om Schjelderups innflytelse. Han ble fra 1928 vår første professor i psykologi, da han ba om å få sitt professorat i filosofi omgjort til psykologi. Han understreket dermed psykologi som selvstendig fag. Han var også den første leder av Norsk Psykologforening – fra 1934 til 1938.

(Kilde: Tidsskrift for Norsk Psykologforening, supplementsbind om Schjelderup, 1996).